

Круть О. В. Концепт *АГРЕСІЯ* як компонент концептуальної та мовної картин світу. *Східнослов'янська філологія: Від Нестора до сьогодні*: матеріали УІ Міжнарод. наук. конф. (Бахмут, 10 квітня 2018 р.) / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "ДДПУ", ГІМ. Бахмут: Вид-во Б.І. Маторіна, 2018. С. 106-109

О.В. Круть
м. Бахмут

УДК 811.111+811.161.2+811.161.1

КОНЦЕПТ *АГРЕСІЯ* ЯК КОМПОНЕНТ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ТА МОВНОЇ КАРТИН СВІТУ

На сучасному етапі розвитку лінгвістики мовні явища розглядаються як відображення структур свідомості людини, мислення, пізнання, що репрезентуються у концептуальній картині світу. Концепти, як компоненти нашої свідомості та наших знань про світ, є предметом дослідження філософії, психології, когнітивної лінгвістики, психолінгвістики та інших гуманітарних наук. Концепт *АГРЕСІЯ* є поняттєвою категорією, що виникла як спроба вирішити протиріччя між загальнолюдським характером мислення людини та різноманітним членуванням світу у різних мовах.

Мета нашої роботи полягає в визначенні змісту концепту *АГРЕСІЯ*.

Концепт *АГРЕСІЯ* є важливим структурним складовим концептуальної картини світу народів різних етнокультур. Дослідження семантики лексики на позначення агресії безпосередньо пов'язано з функціонуванням концепту. Слово *агресія* запозичено з латинської мови у такій мовній репрезентації: *aggredior, aggredi* (= «нападати»), *aggressus, m* (= «напад»).

Термін *aggression, агресія, агрессия*, є похідним від латинського *aggressio*, що у перекладі означає «напад, захоплення території». У словниках іншомовних слів *агресія* визначається як «незаконне з погляду міжнародного права застосування сили однією державою проти іншої, особливо озброєного нападу на іншу державу з метою захоплення її території, ліквідації незалежності, зміну політичного або соціального устрою».

Існуючі лінгвістичні словники відображають лише етимологічне значення цього концепту, що формує його ядро. У трьох зіставлених мовах зміст концепту *АГРЕСІЯ* співвідноситься з дією фізичного нападу з метою захоплення території.

Усвідомлення та членування людьми навколишнього агресивного світу «обумовлено не структурою їхньої мови, але дійсністю та діяльністю» [2]. Концепт *АГРЕСІЯ*, що займає особливе місце у менталітеті сучасної людини – представника різних етнокультур, набуває наукового інтересу у зв'язку з різким загостренням міжнародних відношень, етнічними війнами, масовим тероризмом, катастрофами, насильними діями.

У філософії *агресія* розглядається поряд із такими поняттями, як *насильство, тероризм*. В. Остроухов називає *агресію, тероризм, насильство* – «соціально-історичним феноменом», «явищем соціальним, соціально-правовим, різновидом злочинницької (кримінальної) діяльності» [3, с. 198].

Агресія, як уважають сучасні вчені, залишається однією з актуальних тем дослідження в нашій країні, у країнах близького та далекого зарубіжжя [4]. Історія агресії, насильства, тероризму є «історією всього людства». Сучасна епоха визначається як період «найжорстокіших насильницьких дій і терору, ...страждань та загибелі мільйонів людей» [3], як «століття неспокою та насильства» [4].

Під *агресією* у психології зазвичай розуміють «спричинення пошкоджень або нанесення образ» [1]; інстинктивну поведінку; вроджене прагнення до смерті та руйнування; мотивацію спричинення пошкоджень або шкоди іншим; набуту соціальну поведінку [5]. Е. Фромм використовує поняття *агресія* стосовно поведінки людини, що захищає своє життя від грабіжницького нападу та до поведінки грабіжника, який вбиває свою жертву для того, щоб отримати гроші [5, р.19]. Розенцвейг розглядає *агресію* як «наступ, рух уперед або проти чого-небудь з метою підтримати виживання» [6, р.18].

Беручи до уваги соціальні, психологічні та ідеологічні фактори дослідження агресії, ми пропонуємо таке робоче визначення агресії: *агресія* –

дія нападу, що спрямована на порушення фізичної або психічної цілісності людини – заподіяння шкоди, пошкодження кому/ чому-небудь.

Незважаючи на чисельні дослідження агресії, цей феномен недостатньо вивчено з позицій лінгвістики. Дослідження агресії обмежено юридичними аспектами російської мови; розглядом агресивного тексту в російській мові як одного з його типів; визначенням інвективної агресії тощо.

Результати дослідження семантики лексики на позначення агресії у співвідношенні з досліджуваним концептом знаходять підтвердження у лексичних значеннях словникових статей англійської, української та російської мов, наприклад: англ. *to bump sb off, to work someone over, to spoil sb*; укр. *помордувати, поколошматити, розтרוцити*; рос. *побить, прибить, перебить*.

Психолінгвістичні спостереження матеріалів сучасної преси дозволяють установити такі «детермінанти» концепту АГРЕСІЯ – слова на позначення агресії»

- лексичні одиниці, семантично пов'язані у суспільній свідомості з агресивними діями, наприклад: *жертва, звірськи, вбивство, насильник, маньяк, побити, мучити, біль, страх, труп, ніж* як знаряддя вбивства;

- вільне сполучення слів, що репрезентує яскравий опис акту агресії, типу: *розідране тіло, звірськи вбитий, жахливо знасилувана*;

- нейтральні слова, що не пов'язані у суспільній свідомості з насильством, у контексті набувають агресивну забарвленість: *дістати з підвалу (людину), встромити лопату/ ніж у (спину)*.

У лексичному складі досліджуваних мов слова на позначення агресії подані такими лексико-граматичними класами (ЛГК):

- дієсловами власне фізичних або психічних дій, напрямки яких семантично пов'язані з іменем концепту АГРЕСІЯ, що набувають агресивної оцінки в певному контексті: англ. *to kill, to beat, to fight, to shoot down*; укр. *лупити, дубасити, вбивати, топити*; рос. *зарезать, бить, убить, добить, грабить, похитить*;

- іменниками – найменуваннями агресії англ. *murder, destruction*; укр. *пограбування, знівечення*; рос. *убийство, воровство*; найменуваннями суб'єктів агресії англ. *blackmailer, streeter*; укр. *терорист, вбивця*; рос. *грабитель, маньяк*, знарядь агресії – злочину ; англ. *knife, whip*; укр. *гвинтівка, пістолет*; рос. *нож, лопата*;

- прикметниками, що характеризують джерело дії агресії: англ. *fiendlike, devastating, hard-fought*; укр. *руйнівний, поранений*; рос. *побитый, убитый, разрушительный*.

Проблема агресії є частиною емоційного досвіду індивіда, його внутрішнього стану. Тому компонентний аналіз дозволяє включити до аналізу слова, які позначають емоційний стан індивіда – стан **агресивності, жорстокості, злості**. Наприклад, слова англ. *aggression, violence, brutality, ferocity, savagery*; укр. *агресія, злість, лютість, розлютованість, роздратованість, скаженість*; рос. *агрессия, злость, яд, желчность, дьявольство, свирепость, кровожадность* є засобом найменування емоційного стану людини, його «звірячого» початку.

Отже, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що у слові як лінгвістичному знаку закладена його номінативна цінність, бо в останньому міститься семантика знака концепту АГРЕСІЯ, його змістова ознака, яка відображує у назві агресії різні аспекти агресивної діяльності індивіду. Слово як елемент мовлення має комунікативний статус, оскільки уточнює й доповнює відтінки значення в контексті. Перспективою подальшого дослідження, таким чином, вважаємо дослідження семантики слів у дискурсі агресії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бэрон Р. Агрессия / Р. Бэрон, Д. Ричардсон – СПб: Питер, 2000. – 352 с.
2. Никитин М.В. Основы лингвистической теории значения / М.В. Никитин. – М.: Высш. школа, 1988. – 168 с.
3. Остроухов В. Філософські проблеми дослідження насильства і терору / В. Остроухов. – К.: Укр. центр дух. культури, 2000. – 246 с.

4. Румянцева Т.Г. Агрессия: проблемы и поиски в западной философии и науке / Т.Г. Румянцева. – Мн: Университетское, 1991. – 148 с.
5. Fromm E. The Anatomy of Human Destructiveness / E.Fromm. – N. - Y.: Dutton, 1975. – 229 p.
6. Rosenzweig S. Towards a Comprehensive Definition and Classification of Aggression / S.Rosenzweig // Multidisciplinary approaches to aggression research. – Amsterdam: Elsevier / North Holland Biomedical Press, 1981. – Pp.129-217.